

4. Цивільне право України: навчальний посібник / За ред. Є. О. Харитонova, Н.Ю. Голубєвої. – К.: Істина, 2009. – 280 с.

*Матійко Миколай Володимирович,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»,*

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА НОРМА ЯК ОДНА З ПЕРЕДУМОВ ВИНИКНЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Будь-які правовідносини виникають «лише за наявності необхідних передумов (умов)» [1, с. 436]. Авторами розрізняються загальні (матеріальні) та спеціальні (юридичні) передумови виникнення правовідносин. О.Ф. Скакун розрізняє матеріальні (загальні) передумови виникнення правовідносин у вузькому розумінні («певні інтереси чи блага, які пов'язують суб'єктів права (не менше двох) як учасників правовідношення») та у широкому розумінні («система соціальних, економічних, політичних, ідеологічних обставин, які породжують об'єктивну необхідність в правовому регулюванні суспільних відносин; встановлення доцільних відносин між суб'єктами шляхом надання їм юридичних прав, повноважень (посадовим особам), а також покладання обов'язків та відповідальності») [2, с. 379]. Серед юридичних спеціальних передумов виникнення цивільних правовідносин розрізняють «норму права, правосуб'єктність учасників правовідносин та юридичний факт (фактичний склад)» [1, с. 436].

Оскільки, як зазначає М.М. Марченко «норми законодавства «оживають» у переважній більшості саме в правових відносинах» [3, с. 413], а охоронна функція права являє собою охоронний напрямок впливу права на суспільні відносини та його охоронне соціальне призначення, то особливої уваги вимагає дослідження особливостей охоронних правовідносин.

О.В. Петришин зазначає: «Імовірність того, що в разі потреби право буде реалізовано за допомогою юридично впорядкованої процедури примусу, означає набуття правом нових змістовних якостей» [4, с. 102].

Під «охоронними правовідносинами» розуміється «та група відносин відповідної галузі права, яка забезпечує нормальне функціонування регулятивних правовідносин у цій галузі» [5, с. 367].

Однією зі специфічних функцій цивільного права є уповноважуюча функція, яка полягає в тому, що «цивільне право створює нормативну базу,

передумови для саморегулювання у сфері приватного права, визначає принципи внутрішнього регулювання за допомогою угоди сторін цивільних відносин» [6, 44], що характеризує цивільне право, як галузь, яка перш за все орієнтована на виникнення регулятивних правовідносин.

Але «коли у позитивному регулюванні відбувається «збій», результатом такої аномалії стає трансформація регулятивних правовідносин у їхнє продовження (різновид) – цивільні охоронні правовідносини» [4, с. 367].

При цьому відбувається така деформація цивільних правовідносин власності, яка «не може бути виправлена без застосування примусу» [4, с. 370].

Критерієм поділу цивільних правовідносин на регулятивні та охоронні є «наявність у суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, які складають ці відносини, здатності до примусової реалізації (здійснення або виконання)» [7, с. 258].

Неоспорювана важливість для людини економічних відносин присвоювання актуалізує розвиток їх правового регулювання. Як наслідок такого регулювання виникають різні види цивільних правовідносин, серед яких – правовідносини власності.

Цивільні правовідносини щодо захисту права власності утворюють окрему групу охоронних цивільних правовідносин, що виникають у зв'язку з порушенням регулятивних правовідносин власності. Вони є відносними відносинами адже мають конкретне коло учасників, пов'язані із застосуванням примусу до правопорушника, базуються на юридична рівності суб'єктів, диспозитивності та ініціативі сторін.

Цивільні правовідносини щодо захисту права власності мають особливості щодо передумов їх виникнення.

Під суспільним відношенням розуміється «реальна взаємодія у соціальному просторі людей, наділених визначеними свідомістю та волею, які мають певні цілі» [8, с. 403]. При цьому ця взаємодія завжди втілюється у вчинках учасників відношення, які спрямовані на досягнення певних результатів. Таким чином відносини щодо захисту права власності також являють собою реальну взаємодію суб'єктів, які за мету мають реалізацію та відновлення права власності [9, с. 92].

Однією з передумов виникнення правовідносин щодо захисту права власності є охоронні цивільно-правові норми, які «встановлюють способи юридичної відповідальності за порушення прав та невиконання обов'язків, закріплених в регулятивних нормах» [2, с. 302]. За допомогою норм-дозволів власник може застосовувати дозволені засоби та форми захисту. Цивільно-правові норми-заборони забороняють порушувати право власності. Цивільно-правові норми-приписи пропонують власнику і правопорушникам модель

належної поведінки по усуненню наслідків здійсненого правопорушення і попередженню нових правопорушень.

Особливістю цивільно-правових норм, в тому числі норм, які є передумовами виникнення правовідносин щодо захисту права власності, є те, що встановлення факту їх порушення ще не є підставою відповідальності, якщо того не вимагає зацікавлений суб'єкт, оскільки державний орган не може здійснити цивільно-правовий захист права власності із власної ініціативи [10, с. 17].

При тлумаченні цивільно-правових норм зобов'язального права «не повинно допускатися поширювального тлумачення заборон та обмежувального тлумачення дозволів» [10, с. 17], що в повній мірі не є характерним для норм права власності з огляду на абсолютний характер його захисту та необхідністю, у зв'язку з цим, встановлення в законі чіткого переліку та змісту речових прав.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести: підручник / Н.М. Крестовська, Л.Г. Матвеева. – К.: Юрінком Інтер, 2015. – 584с.
2. Скаун О.Ф. Теория государства и права: Учебник. – Харьков: Консум; Ун-т внутр. дел, 2000. – 704с.
3. Общая теория государства и права. Академический курс в 3-х томах. Изд. 2-е, перераб. и доп. Отв. ред. проф. М.Н. Марченко. Том.2 – М. : ИКД «Зерцало-М», 2001. – 528 с.
4. Правова система України. Історія, стан та перспективи: у 5т. / за заг. ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. – Х. : Право, 2008.- Т.1. – 728 с.
5. Харитонов Є.О. Цивільні правовідносини: моногр. / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova. – 2-е вид., перероб. і доп. – Одеса: Фенікс, 2011. – 456 с.
6. Цивільне право України: Підручник: У 3 кн. Кн.1/Є.О. Харитонов, Р.О. Стефанчук, А.І. Дришлюк та ін.; за ред. Є.О. Харитонova, А.І. Дришлюка. – Одеса: Юридична література, 2005. – 528 с.
7. Гражданское право: актуальные проблемы теории и практики / под общ. ред. В.А. Белова. – М.: Юрайт-Издат, 2008. – 993с.
8. Общая теория государства и права. Академический курс в 3-х томах. Изд. 2-е, перераб. и доп., отв. ред. проф. М.Н. Марченко. Том 2. – М.: ИКД «Зерцало-М», 2001. – 528с.
9. Матійко М.В. Поняття захисту права власності серед інших правових понять // Юридичний вісник. – 2014. – №1. – С. 88-92.
10. Белов В.А.Гражданское право: Общая и особенная части: Учебник – М. : АО «Центр ЮрИнфоР», 2003. – 960 с.